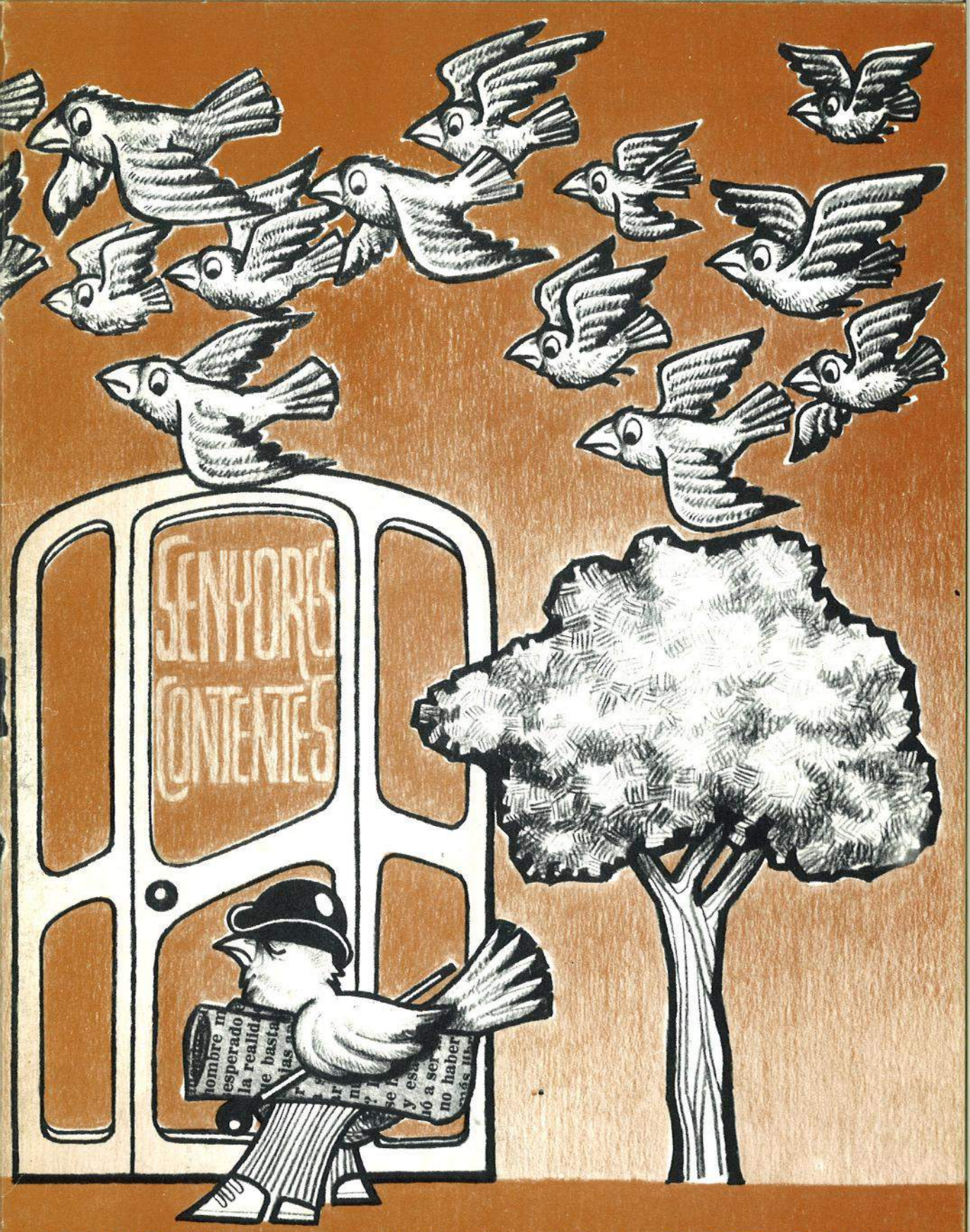

CARRER DELS ARBRES/11

Maig 1980 Museu de Badalona

11

Maia

Joan Soler i Amigó

Orió, enamoradís de les set Plèiades,
com glateixes per encalçar-les per nits i nits.
Maia, Electra, Taígete, deixeu-vos abastar...
Astèrope, Alciona, mireu-lo amb
[benevolença ..
Celeno, Mèrope, obriu-li els braços amb
[devessalls de gràcies...
Orió, enamoradís de les set Plèiades,
nits i nits, la celística s'entela de la teva
[frisança.
Ara s'han tornat set coloms blancs
[alabatents sobre blau nit.
«Jo em faré caçador
i t'aniré caçant...»
Orió enamoradís... buirac de desigs.
«Si tu et fas caçador —parrupegen—
i m'has d'anar caçant...»
Les Plèiades ja se t'han fet estrelles,
una bella constel·lació
enraïmada d'ametistes,
una arracada en el lòbul de la volta del cel:
Maia, Electra, Taígete,
Astèrope, Alciona, Celeno, Mèrope, les set
[ninetes enriolades
en el cel de les belles primaveres.
Maia, cor-robadora, pubilla, a tu va
[dedicat el mes de Maig.
Mes de les nits transparents,
de percaçar somnis i quimeres.
Orió et mira sobretot a tu, com un soldat
[plantat,
esbrancat de cames, cinyell penjant,
fornit d'espatlles, mirada de nen,
fins que se li fa dia.
Maia, cara de maig, fresca com una rosa,
si ens esqueia una nit una mica esclarida
[de fumeres i boires,
¿oi que et recordaries de fer la rateta
al teu confós, enamorat, el buirac a vessar,
Orió, caçador de les set Plèiades?

11 MOTS

LA NORMALITZACIÓ

Fa molt de temps que s'està parlant de la normalització de la llengua catalana. Fa molt de temps que en sentim parlar. Però, només això: em sentim parlar. Són molt poques les persones i les institucions que realment hi treballen. Aquesta normalització no vol dir que de tant en tant es faci un article en un diari o revista o es rotulin els carrers, sinó que suposa una tasca àrdua i planificada per tal d'assolir la catalanització a tots nivells. No ens podem acontentar amb petites concessions que no condueixen a res i que més aviat sembla que donin pa al gos. I el «gos», el que vol és tall i no pa. Voldríem parlar del tall.

La normalització a nivell lingüístic passa perquè el català sigui habitual a tots nivells: a l'ensenyament, a l'administració, en la publicitat, la literatura i la infraliteratura, a la premsa i als mitjans de comunicació en general. Mentre aquests nivells no es catalanitzin no anirem enlloc. Parlar de com es porta a terme la normalització fóra molt interessant i, sens dubte, es convertiria en un memorial de greuges interminable: tal és de llastimós el panorama.

Malgrat tot, no ens podem estar de fer especial menció a la televisió. Si disposéssim d'una televisió catalana hi hauria un suport bàsic per a la normalització, perquè la televisió és el mitjà de comunicació amb més audiència ara com ara. Algú ens dirà que ja tenim televisió catalana a certes hores del dia. Li podem respondre que disposem d'unes mitges hores curtes de televisió en català, sovint suprimides per altres retransmissions des de Madrid: quan hi ha toros o hípica o qualsevol altra cosa que no ens interessa gens, i, en canvi, no televisen fets importants i històrics del nostre país com l'acte inaugural del Parlament de Catalunya o el debat polític i l'elecció del nou President de la Generalitat. Però, deixant això a part, cal un comentari d'aquestes mitges hores curtes i del tractament que la llengua catalana rep en tan breu espai. Alguns locutors, que tenen molt bona fe (ningú no ho dubta), cometen errors imperdonables no solament en la pronúncia, sinó també en la qüestió lèxica i sintàctica. No saben si és culpa d'ells o dels qui els dirigeixen (n'hi ha per totes dues bandes), però tant se'ns en dóna. Si només tenim mitges hores curtes no ens podem permetre el luxe de fer els ulls grossos davant l'insult que representa per a la nostra llengua que hàgim de sentir des de la tribuna televisiva —presa per a molts com a model de correcció lingüística— un català tan mal pronunciat, amb un deix castellà i amb freqüents castellanismes lèxics i sintàctics. Si no saben català, que n'aprenguin o és que potser no hi ha d'altra gent més preparada a Catalunya que pugui sortir a la televisió?

Ja n'hi ha prou de sentir el català pronunciat a la castellana (alguns locutors pronuncien la ela com en castellà i també ho fan amb les vocals finals de mot), de sentir paraules i expressions incorrectes («Tenir que...» en lloc d'«haver de...», «els millons» per «els milions» etc., etc.) i d'haver de suportar error com «una noia de 16 anys va morir **esclatada** per la multitud» en comptes d'«**esclafada**». I, després d'això i de moltes altres incorreccions greus, ens preguntem com és que es poden quedar tan tranquils després d'haver proferit tals barbaritats.

Mentre tot vagi així no anirem enlloc, mentre no aconseguim tenir una televisió pròpia amb una parla correcta, no anirem enlloc; mentre la gent no es tregui la mania de canviar de llengua quan entra en un lloc oficial, mentre hi hagi la mentalitat que cal a vegades parlar castellà perquè tothom l'entén, no anirem enlloc. El que passa que som massa «respectuosos» amb els altres i irrespectuosos amb nosaltres mateixos.

La migració

Carles Carboneras

El mot migració, en ornitologia, hom de seguida l'associa amb els falciots, les orenetes o les cigonyes, i si preguntéssim a la gent quants ocells —de les, aproximadament, tres-centes noranta espècies que podem trobar al Principat— fan algun desplaçament al llarg de l'any, serien ben pocs els qui ens sabrien dir que són més de dues terceres parts d'aquest nombre. El fenomen migrador no fou gaire estudiat en un principi, però ara és una de les branques de l'ornitologia que més es treballa.

El que hom primer es pregunta és perquè migren aquests ocells. L'home de ciència respondria aclarint, primer, què són les migracions, perquè, científicament, es considera migració tot moviment massiu i periòdic que efectua tota una població —o, tan sols, part d'ella. Així, el fet que les perdius blanques o els isards, degut a la neu, a l'hivern hagin de davallar dels cims a les planes o als boscos de mitja muntanya és considerat una migració. Tanmateix, pot ser que només migrin els mascles o les femelles —depèn, segons les espècies, el que sigui més fort—, i això continua essent una migració.

Fet aquest incís, em mantindré al lloc de l'home de ciència, tot responent que els ocells migren, no perquè tinguin fred (és relativament difícil per a un ocell passar fred), sinó perquè, per causa del fred, l'activitat i les poblacions dels insectes, tan comuns a l'estiu, minven considerablement, el que fa que si abans hi havia menjar per a un cert nombre d'animals, ara aquest hi

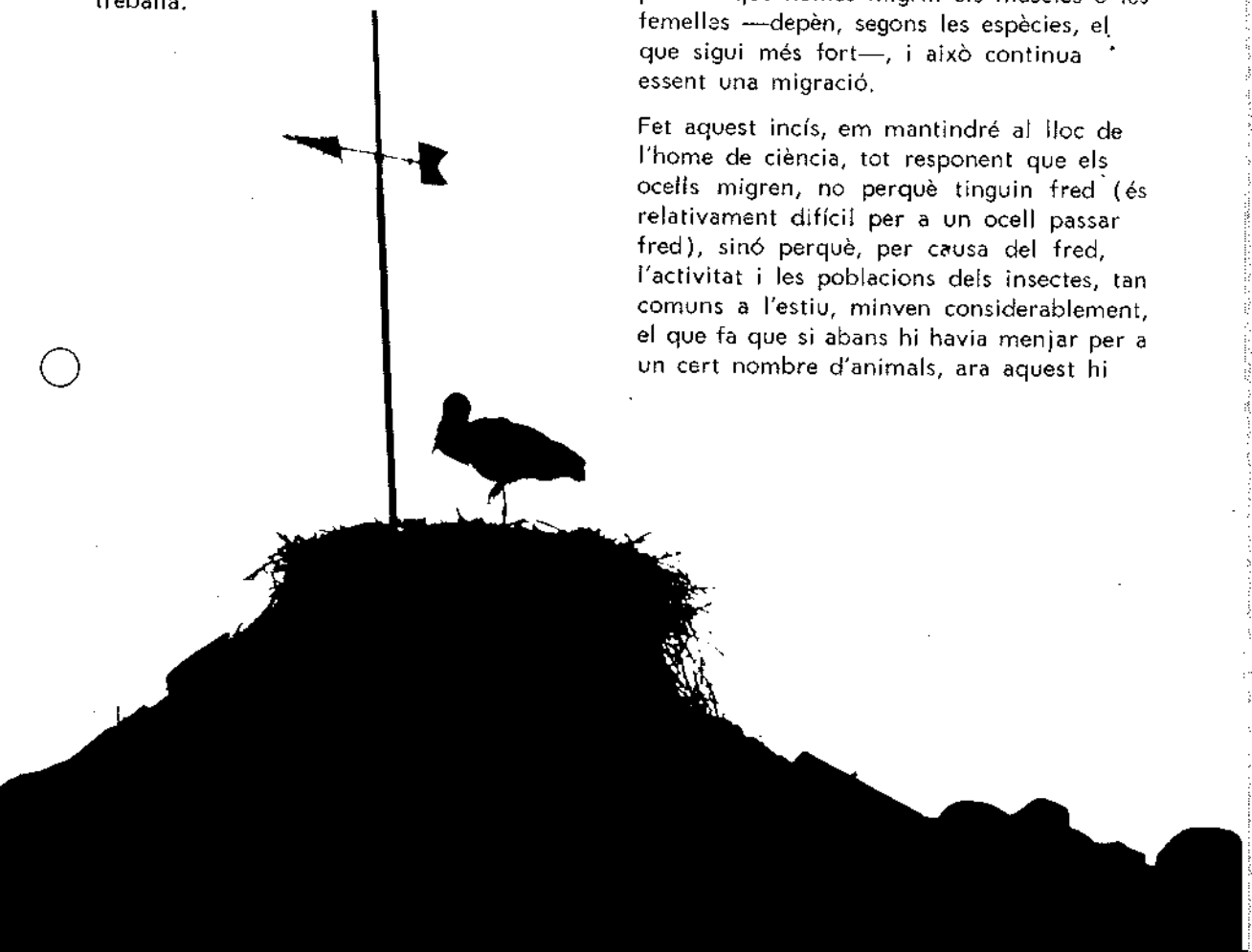

serà tan sols per a una quarta o una cinquena part d'aquests animals. A més a més, aquest fet coincideix amb un altre força conegut, que és l'explosió de la quantitat i varietat de fruits que hi ha a la tardor. Això fa que l'èxit, en aquest moment, sigui de les espècies que poden digerir l'aliment vegetal, que llavors desplacen totalment els insectívors.

És per tot això que, bo i tenint nou espècies entre tallarols i tallaretes —petits moixons insectívors— criant al Principat, a l'hivern tan sols n'hi romanen quatre, les més fortes, que han aconseguit desplaçar les altres. Inclús entre aquestes quatre n'hi ha una, el tallarol de casquet, que cria en petit nombre a les nostres terres, i a l'hivern produeix el que se'n diu un «reforçament hivernal», és a dir, un reforçament de la població autòctona amb individus estrangers, que vénen de l'Europa més septentrional on han estat vençuts per la manca d'aliment o per altres espècies més fortes que ells amb els quals, degut a aquesta manca d'aliment, han hagut de competir.

Però com que el nombre d'ocells es redueix, així com el de molts altres animals típics mediterranis, molt comuns a l'estiu (llangardaixos, conills, etc.), el nombre de rapinyaires que pot sostenir aquesta població també és menor, i fa que molts també hagin d'emigrar. Aquest és el cas, per exemple, del falcó mostatxut, l'àliga calçada, l'àliga marcenca, el milà negre, el falcó vesper, etc.

L'única solució no és, però, emigrar. Hi ha un petit moixó que viu als canyissars de les zones humides de les nostres terres, la mallerenga de bigotis, que a l'estiu, com ho fan la majoria d'ocells al seu hàbitat, menja insectes, i principalment mosquits. Però a l'hivern no en troba prou, i s'ha d'alimentar de llavors i d'altra matèria vegetal, pel que ha de canviar totalment l'estructura del seu estómac, passant a pesar el doble del que pesa a l'estiu, i, a més a més, també aprofita les típiques pedretes per poder fer una digestió més còmoda.

Tornem, potser, ja, a la Badalona que hem deixat quan començàvem aquest article. Encara que no ho sembli, la nostra ciutat té una situació realment òptima pel que fa a les migracions. Això és degut a que es troba entre dues rutes migratòries força importants, com són la dels rapinyaires, cigonyes i d'altres ocells, bons voladors, que segueixen la Cadena Litoral Catalana, i la de moltes aus, entre les quals s'hi troben

Roquerol, oreneta de muntanya. Es l'única oreneta que a l'hivern no emigra, sinó que el passa als penya-segats, parets: pobles on cria.

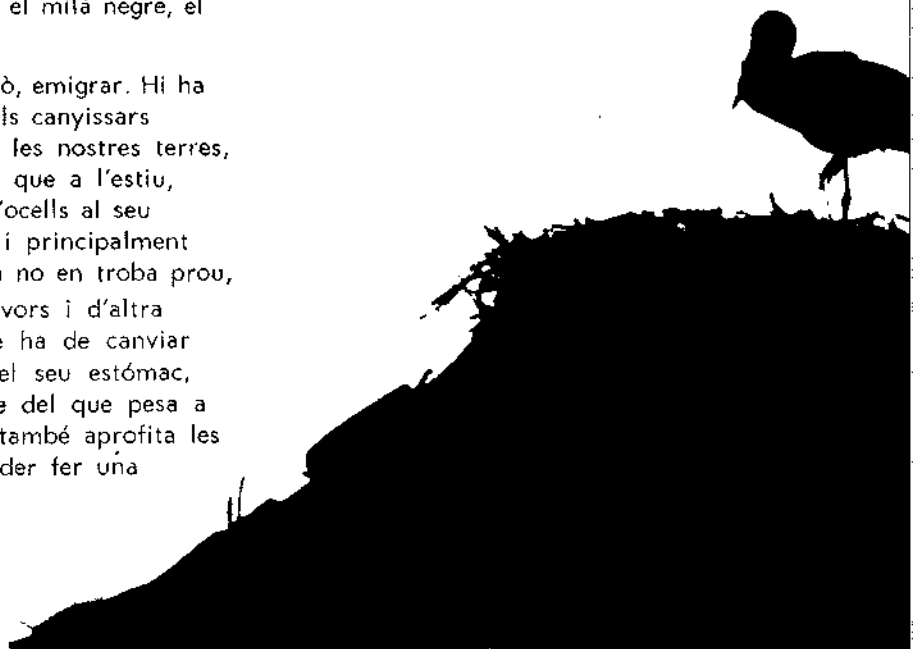

els ocells marins, i sobretot, els de platja i aiguamoll, que migren recorrent la nostra costa. Es curiós el fet que passa entre aquestes tres rutes, puix que si bé a la primavera gairebé tots els ocells van cap al Nord, i a la tardor cap al Sud, tant a la Cadena Litoral com a la costa, les aus autènticament marines, que fan el viatge per mar obert, a la primavera van cap al Sud i a la tardor cap al Nord. L'explicació és que no poden fer llargues volades sobre el medi terrestre, i tots (amb l'excepció, potser, de les calàbries) han d'entrar al Mediterrani per Gibraltar.

La més visible és la que segueix la Cadena Litoral, car en alguns moments la densitat d'aus és realment increïble. Hi hem arribat a observar fins a 16 espècies de rapinyaires diürns durant la migració de tardor de l'any 1979 —recordem que estan protegits

Milà negre. Un dels rapinyaires migradors, dels primers en arribar.

Les cigonyes, uns dels ocells més estimats pels habitants dels pobles on elles crien.

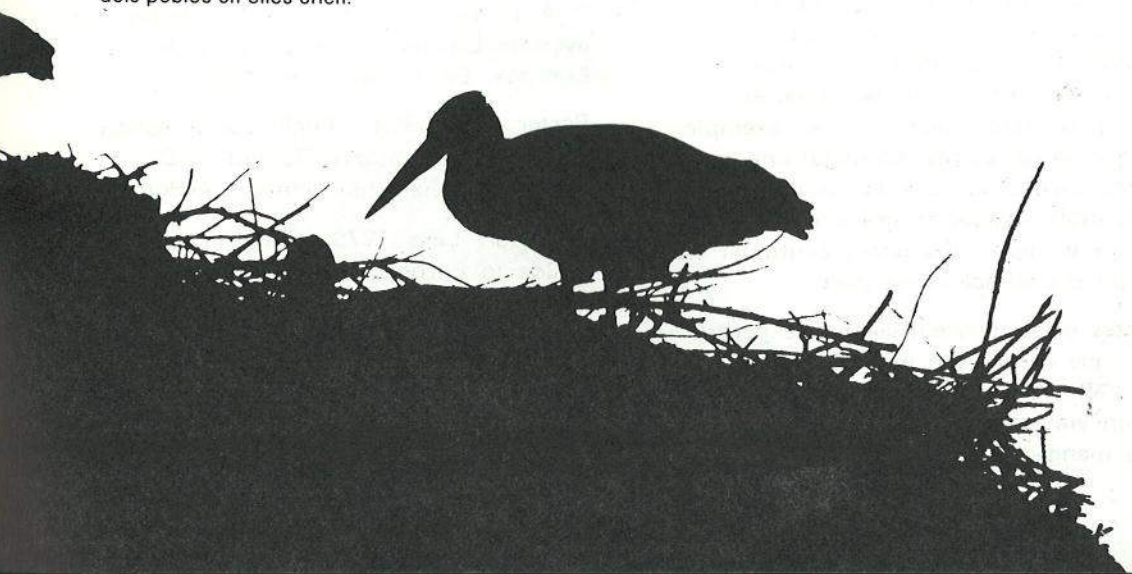

per la llei!—, i fins a dotze en un sol dia.

Les espècies més freqüents són, per aquest ordre: falcó vesper, esparver, falcó mostatxut, àliga marcenca, xoriguer gros, arpella, falcó pelegrí, etc. Però també n'hi ha d'excepcionals, amb un gran valor per la seva raresa a les nostres terres, com poden ser el falcó de la reina o l'àliga pescadora.

És molt important, també, la migració costanera, per bé que no tan visible i nombrosa com la de l'interior. Aquesta ruta és el resultat del fet que hi hagués, en època ja històrica, una autència cadena d'aiguamolls i zones lacustres entre el delta del Rhône i el de l'Ebre, i fins al Baix Guadalquivir, des d'on els ocells passen a l'Àfrica. El delta del Besòs havia estat una part molt important d'aquesta cadena, i encara que avui ja no sigui aprofitable, ornitològicament parlant, els ocells segueixen fent les mateixes rutes, parant-se a llocs no massa adients, com poden ser a ca l'Arnús, amb les seves famoses cigonyes, o al bell mig de Barcelona, puix que, en un sol dia, aquests ocells no solen fer més d'un cert nombre de kilòmetres, que no acostuma a passar dels cent.

Els moixons petits segueixen una mica, també, les rutes migratòries de l'interior, per bé que no tan fidelment com ho fan els grans voladors, car no aprofiten tant els corrents tèrmics, o els colls de les muntanyes, que a llurs parents els són de gran ajuda, ja que volen planejant.

La majoria de petits ocells, sobretot els insectívors que, com hem vist, són els que més viatgen, ho fan de nit, i s'apleguen en grans nombres, cosa que bé saben els caçadors de «Les Guixeres», per exemple, zona que, ja de sempre, ha tingut una gran importància pel fet que és un lloc on s'hi aturen molts d'aquests grans estols, a «passar» el dia, i així poder continuar llur camí un cop el sol s'hagi post.

Aquestes grans concentracions de petits ocells, que encara són més nombroses quan s'apleguen per dormir (encara que estiguin viatjant, també dormen, i alguns inclús mengen —els que no ho fan s'alimenten del greix que han acumulat abans de sortir—), les aprofiten els caçadors, perquè saben que no reaccionen normalment, i així els poden agafar més fàcilment.

També els agafen els anelladors, encara que amb una altra finalitat. Mitjançant la col·locació d'anelles a les potes dels ocells, hom pot saber avui coses que fins ara havien estat enigmes de la ciència. Quan hom recupera moltes anelles al llarg d'una mateixa línia, generalment de Nord a Sud, aquestes ens assenyalen una ruta migratòria, la que segueix l'espècie de la qual hem recuperat les anelles. També es poden saber amb l'anellament de longevitat, els llocs on passen l'hivern, la velocitat de migració, les poblacions, llurs fluctuacions, etc. Però aquí hi ha tema llarg. Un altre dia, potser, ja el continuarem.

CARLES CARBONERAS I MALET
Taller de Natura

BIBLIOGRAFIA:

— Maluquer, J. 1973: «Els ocells de les terres catalanes (2.ª ed.). Ed. Barcino, Barcelona.

— Bernis, F. 1966: «Aves migradoras ibéricas». Sociedad Española de Ornitología. Madrid.

— Bernis, F. 1966: «Migración en aves. Tratado teórico y práctico». Soc. Esp. Ornit. Madrid.

— Peterson, R., Mountfort G. i Hollom P. A. D. 1973: «Guía de campo de las aves de España y demás países de Europa». Ed. Omega. Barcelona.

— Porter et al. 1974: «Flight identification of European raptors». T. and A. D. Poyser, Berkhamsted. United Kingdom.

— Svensson, Larz. 1975: «Identification Guide to European Passerines» (2.ª edició). Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm.

— Sáez Royuela, R. 1980: «La Guía de INCAFO de las Aves de la Península Ibérica». INCAFO. Madrid.

Pel forat del pany

Margaret Themistanjioglus

En començar a parlar de les cases de meuques que hi havia a Badalona a principis de segle, vaig pensar que seria difícil d'aconseguir una informació «diguem-ne» fidedigna i a la vegada coherent, que permetés la realització d'un article.

Una mica així ha passat, i, abans d'entrar en matèria, cal que tinguem en compte una sèrie de dificultats que entrebanquen la confecció correcta del tema.

La primera consisteix en la manca d'informants. Pensem que es tracta d'una qüestió una mica llunyana —cronològicament— i per tant els informadors han d'ésser persones ja avançades en edat.

La segona —i aquesta és fàcil d'imaginar— la trobem en un cert escrúpol que hom té en parlar d'aquestes coses. És curiós, i humà, el fet que en intentar esbrinar quelcom del tema, la persona interrogada comenci dient: «Oh, jo no he tingut cap mena de contacte amb això que tu em demanes...! n'he sentit a parlar, és clar...»

La tercera és, potser, la que més ens afecta a l'hora de realitzar aquest escrit. A vegades ens ha desconcertat i descoratjat el comprovar que la veracitat i coherència de la informació rebuda no sempre coincideix. Probablement algunes de les dades seran errònies, però esperem que en llegir aquestes ratlles es refresquin les memòries i més endavant —qui sap?— poguem posar-les en clar.

Finalment diguem que, si bé hem procurat buscar la informació entre persones distintes en llur professió i estament social, d'altra banda tampoc hem oblidat d'obtenir el màxim de dades oficials possibles.

Recordo ara una cançó popular que diu:

«Des de que el món és món
i mireu si és antic
sempre hi ha hagut un pobre
i al seu damunt un ric.»

Nosaltres afegim: des de que el món és món ha existit la prostitució i fora il·lògic pensar que Badalona n'ha estat una excepció. No parlarem del tema en l'aspecte general perquè el considerem ja tractat i no és motiu del nostre escrit; ens limitarem a donar una visió descriptiva de la situació i funcionament de les cases públiques a Badalona, al marge de la valoració ètica i moral que cada ú li pugui donar.

La referència més antiga que he trobat és una cita del Sr. Cuyàs, parlant d'un tema diferent, concretament en «Apuntes sobre la marina y pesca de Badalona» (marzo de 1945). Diu així:
«En esta porción de terreno —referit a l'Arenal— se concedió autorización a Martín Ferrán, de Barcelona, para edificar dos o tres casillas para lupanar (1.° de junio de 1489), autorización que fue abolida en 1743 por el abominable objeto de la misma.»

Es de suposar, doncs, que aquestes activitats més o menys disfressades o permeses continuaren «fent la viu viu» fins arribar a l'any 1956 en que es clausuraren definitivament les cases de prostitució legalitzades. D'aleshores ença subsistiren en un estat il·legal i clandestí exposades a la benevolença de les autoritats.

Són diversos els noms que la gent fa servir per denominar aquestes cases. Exemple:

Cases de meuques, Cases de cites, Cases de vida pública, Cases de dones de la vida, Cafès de camareres, Cases de putes... però el més popular és Cases de barrets.

A principis de segle, a Badalona existiren nombroses cases dedicades a la prostitució —moltes declarades i moltes més «d'estranquis»—; la proporció era alta si tenim en compte que la població oscillava en uns 25.000 habitants. Curiosament algunes d'aquestes cases, bastantes, pertanyien al senyor Ravatxol, renom força conegut per la gent de l'època a causa de la popularitat dels negocis que regentava.

El senyor Ravatxol era una persona sèria, estricta i segons conten el seu cos era una xarxa de cicatrius, moltes d'elles sofertes a l'hora de restituir l'ordre quan algun client no es comportava degudament.

El «caparrut» o «cap de caixa» —com també n'hi deien— obrí el seu primer establiment al carrer de La Conquesta, en un edifici gran al costat de la farmàcia Monguió. A la planta baixa hi havia una sala gran amb un piano per acompanyar els cantants; entretant, les «camareres» —jovenetes de 17 a 25 anys— servien les consumicions tot esperant ser reclamades per un client i retirar-se amb ell a les habitacions reservades del primer o segon pis. Un cop pagades les tres pessetes reglamentàries, la noia anava a canviar-les per una fitxa i evitaven així que algú les pogués robar. A final de mes, o quan elles volien, passaven comptes amb l'amo i, generalment, la meitat del valor de la fitxa quedava per la casa i l'altra meitat per la noia. La quitxalla del veinat, atreta per la música i soroll del local s'abocava a guaitar pel forat del pany de la porta del carrer i, ja de petits, els nens aprenien —de sentir-la cantar als grans— aquesta cançó que feia referència al local i a un personatge que hi actuava.

«Al carrer la Conquista
hi ha camareres de tota classe, Sarassa,
n'hi ha una de morena
que quan camina tot ho remena, Sarassa.

Sarassa no m'entretinguis
Sarassa que voy deprisa
Sarassa voy a coserte
cuatro botones a la camisa

ay! don-li betum
ay! don-li betum
Sarassa catapum.»

Amb la guerra, aquest local va sofrir la mateixa trajectòria de tots els altres i l'utilitzaren com a caserna i magatzem de coses requisades. Després s'hi instal·là el Sindicat Únic i més endavant el va llogar la mecànica «Bacàs», en Viñas gravador, l'Ambrosio lampista... fins arribar a avui que està abandonat en espera d'algun comprador amb diners.

Quan en Ravatxol tancà les portes, es traslladà al carrer de la Indústria, al costat d'una gorristeria, davant la fàbrica del sucre. En deien el Novelti i tenia un teatret amb piano i orquestra. Les «camareres» portaven un davantalet blanc i servien les consumicions: un cafè o una gasosa per 50 o 60 cèntims. Una vegada més hi ha diversitat d'opinions i uns diuen que només funcionava com a music hall i d'altres afirmen que per una porteta lateral es passava del teatre a les habitacions i allí hi havia «cuento»... El cert és que en fer-hi obres per construir l'edifici modern que ara hi ha, s'hi van trobar encara les inscripcions de les parets dels wàters, semblants a les que avui podem llegir en alguns wàters d'ús públic.

Del carrer La Indústria, en Ravatxol va anar al carrer Sant Isidre cantonada amb la riera, en una casa que havia estat un taller de brodats. A la planta baixa hi havia la sala amb taules pel joc —jugaven a «blancs i negres»— i en els pisos les habitacions reservades. Conten que una vegada, en passar la processó pel davant d'aquesta casa, els homes van treure's el barret i el van deixar penjat a les finestres en senyal de respecte, fet que va provocar el següent comentari: «goita tu! això sembla una casa de barrets...» En aquest local hi havia sovint baralles que reclamaven la intervenció del sometent, i sigui per això o per altres motius en Ravatxol va marxar cap un altre barri.

Sembla ser que durant molt poc temps —un

any potser— va estar en el carrer Cervantes més avall del carrer dels arbres en un local no gaire adequat que tenia les habitacions en el soterrani. D'allí va anar a «Les Canyes» en el carrer Alfons XIII just on avui hi ha l'empresa Aceros Aleados. Aquest lloc deu el seu nom al fet que l'amo de l'edifici era guixaire i ho va llogar a en Ravatxol. Les noies que hi treballaven no eren massa joves, però el local era força conegut en part per la fama d'una dona —la «Cádiz»— que era l'atracció principal. En temps de guerra, també aquí s'hi installà una caserna i no és poca la gent que recorda haver vist pintat a la paret:

«marcharon las madres
y quedaron los hijos».

També en el carrer Ramon Franco en Ravatxol va estar-hi uns anys, en el lloc després hi hauria La Camèlia —un centre recreatiu— i més tard una escola i una església: la Parròquia de Nostra Senyora de Montserrat. Arrel d'això m'ha vingut a la memòria un comentari que un dia vaig sentir exclamar a una velleta:

—Aquí s'hi ha fet de tot, hem anat d'un extrem a l'altre.

—Apa, apa, digué el mossèn, entri que aviat començarà la missa.

Fins aquí hem seguit un recorregut per les cases del senyor Ravatxol; el que iniciarem ara és més extens tot i que només el coneixem en part. Citarem els locals més coneguts com La Perla, Les Cites, El 17, El Cassinet, «El Charleston», La Mina, La Manya, El Xalet, Can Giraventalls...

Potser el més antic de tots ells era **La Perla** —cap els anys 10—; estava en el carrer de La Indústria, davant de la fàbrica de borra, i a l'amo n'hi deien el «Pelat» (perquè era calb i portava perruca). La casa tenia un jardí gran que engalanaven per a fer-hi festes. **Les Cites** estava en el carrer Progrés —més enllà del carrer Cervantes— i pertanyia a una família d'Alcanar coneguda per «Els Cabiscols». **El 17** era una casa que estava en el mateix carrer Ramon Franco en el número 17 i, d'aquí vé, que la gent de Badalona popularitzés aquella cançó que diu més o menys així:

«La chica del 17 lleva zapatos de tafilete,
sombrero de gran copete,
abrigo de petit gris
y guantes de cabritilla,
medias de seda con espiguilla
y viste la chiquilla
como en París.

Y al verla tan compuesta
le dicen al pasar:

¿Dónde se mete la chica del 17?
¿de dónde saca pa tanto como destaca
[(o malgasta)?
pues ella dice al verlos en ese plan:
el que quiera coger peces que se acuerde
[del refrán.»

La mestressa d'aquesta casa, la senyora Isabel, venia pells als mercats i les persones que coneixien el «negoci» li preguntaven: com estan les pells? —en tinc una de setze anys— contestava ella. La Isabel es traslladà a la carretera antiga de València prop d'una fàbrica de galetes anomenada «La Glòria» i que després se'n va dir «La Victòria». Allí la coneixien per Isabel «la retratista» ja que les entrevistes les concertava a través de fotografies. En el mateix carrer hi havia també **La Manya** i **El Chalet.**

En aquests llocs la major part de dones que hi treballaven eren casades i, algunes, de Badalona.

En la mateixa carretera, hi havia **La Mina** (el nom prové d'una mina d'aigua que venia a sortir a «La Plana») i **«El Charleston». La Mina** va començar essent un «merendero» i tenia un rètol que deia: «Chalet Concha. La Mina». Després es transformà amb una casa de prostitució anomenada «La Mina». Els amos eren la senyora Elvira i en «Palangana» motiu que no agradava gens a la mestressa qui s'enfurismava en sentir-lo nomenar. El local aconseguí molta fama i era freqüentat per gent de fora, en època bona els cotxes dels clients omplien el carrer.

Les noies eren les millors i algunes estaven «per estrenar». Aquí servien també

ressopons en una sala gran amb taules distribuïdes pel voltant deixant lloc pel ball. Altres salons més petits estaven reservats a la clientela escollida. Els homes que preferien fer l'amor més en contacte amb la natura tenien l'opció d'anar a una caseta que hi havia en el bosquet... Va ser cap a l'any 37 que van robar i van assassinar als amos de La Mina. Més tard l'activitat del local es reprendria, però amb unes condicions diferents, fins que va ser clausurat definitivament el 20 de novembre del 1971, segons consta en l'arxiu policial. **«El Charleston»** estava prop de La Mina però no aconseguía la seva categoria; les dones eren més grans.

Relacionat amb la Mina i més antic que aquest, en el carrer de Sant Isidre, prop de l'estació hi havia **El Casinet,** conegut també com «El recreo». Els amos —el Sr. Manzano i la Sra. «Concha»— havien acollit a una noia —l'Elvira— que després es convertí en la mestressa del «merendero» i en agraïment li posà el nom de «Concha». A la planta baixa, i com hem vist en altres llocs, hi havia la sala on els clients prenien una consumició per 25 cèntims i després hi havia els reservats, però amb una característica, i és que en els del primer pis hi havia les noies més jovenetes per un preu de 75 cèntims, i en el segon pis les més grans amb una tarifa de 50 cèntims; però tant les unes com les altres amb una «propina» deixaven ben content al client.*

I finalment ens resta parlar de **«Can Giraventalls»,** que estava al carrer Iris abans d'arribar al carrer Santa Maria, al costat dels transports Casanellas. A sobre la porta de l'entrada hi havia un llumet vermell que, segons sembla, volia dir que era una casa de prostitució (altres cases també li tenien, però no totes). Penso en una anècdota d'uns que vingueren de fora —de Manresa— i veient una casa amb el llum vermell sense preguntar a ningú... cap a dins s'ha dit! Havia estat un error; tot i tenir llum vermell no era una «casa de barrets». Els amos de Can Giraventalls, en Pepito —o Pepet— i l'Esperança van haver de traslladar-se, cap a l'any 28, per raons de tipus legal. Aleshores s'instal·laren a la carretera Nova gairebé enfront dels burots, on hi havia unes casetes igualetes; era **«El Chalet».** També van estar un temps a Can Belluga, la casa que hi ha a la carretera, cantonada amb el carrer Sant Pau. Allí, a la vorera, la senyora Esperança tenia una paradeta de tramusos, cacahuets i també de «fotografies» de dones de Badalona que treballaven a Barcelona.

I ara... tireu cap on volgueu, anant amunt trobaríeu una casa més enllà de Can Santromà, a Vista Alegre, on hi havia dones, però també era permés d'arribar-hi ja aparellat; passejant pel Dalt la Vila tindríeu qui a més de «tirar-vos les cartes», us oferís un llit lliure a la vostra disposició i així podríeu anar fent i baixar pel carrer del Mar i... no pararíem mai.

No hem tingut en compte cap altre aspecte però, així i tot, queda molt per parlar, sobretot d'aquella prostitució que no es veia però que es feia lliurement.

Per acabar citarem uns versos de frai Anselm Turmeda del «Llibre de bons amonestaments» (1398) escrit quan ell ja era frare renegat i s'havia casat amb la filla del sultà de Tunis.

> «En puta no et vulles fiar
> ni amor li vulles mostrar
> si est consell vols escoltar
> bé seràs savi.»

M'expliquen que una vegada una colla de Gràcia, en celebrar les festes de Sant Medí, decidiren acabar la festa a Badalona, però quina no va ser la seva sorpresa quan, després d'un bon dinar, s'encaminaren cap al Casinet i allí no trobaren més que jovenalla... hi havia una escola!

BIBLIOGRAFIA

— Navarro Fernández, Antonio. «La Prostitución en la Villa de Madrid». Madrid 1909.

— Sartre, Jean-Paul. «La p... respectueuse». Mayenne 1972.

— Osborne, Raquel. «Las prostitutas». Barcelona 1978.

Sant Anastasi

Joan Rosàs

No pretenc pas amb aquest treball desmitificar Sant Anastasi, perquè això ja va fer-ho, i a consciència, aquell gran badaloní que fou mossèn Gaietà Soler, l'any 1890.

I tampoc no pretenc desmitificar-lo perquè això de desmitificar és una cosa moderna i a mí m'agraden les coses antigues, i perquè a mi m'agraden els treballs útils i això de baixar Sant Anastasi

del pedestal és a Badalona, un treball ben inútil. Sant Anastasi està mitificat, glorificat, llorejat i superexalçat, amb tossuderia cavernícola en les cases de tots els «bons badalonins».

Si algun dia algú aconseguís desmitificar Sant Anastasi, sigui anatema. Haurà fet un crim contra la nostra etnologia, de la mateixa manera que feren un crim etnològic els qui suprimiren la processó del Dijous Sant o qualsevol de les altres festes populars de la Ciutat. Potser serà un crim lògic i fins i tot necessari, però com qualsevol crim mai no serà justificable.

Sant Anastasi fou un militar de la cavalleria romana, natural de la ciutat de Lleida i parent de l'emperador Dioclecià. Quan aquest va ordenar la persecució de cristians, Sant Anastasi va haver de veure com eren martiritzats molts dels seus amics i coneguts. Enfervorit un dia, i considerant el tresor immens que tenia al cel, ja que també ell era cristià, es va senyar de cap a peus i presentant-se al mig de l'estadi cridà: «Inventus sum ab his qui me non quaerebant; manifestus factus sum his qui me non interrogabant» (Ja he estat trobat per aquells que no em cercaven, ja m'he manifestat als que no em preguntaven). I increpà tots els presents perquè no adoraven Jesucrist.

Immediatament fou pres i assotat, i enviat de presó en presó a Tarragona, Saragossa i Barcelona. Aprofitant que a Badalona hi havia un jutge amb la mà trencada per a les tortures l'enviaren cap aquí, i, entre paraules dolces i garrotades, una de freda i una altra de calenta, intentaren de fer-lo renunciar al seu cristianisme sense aconseguir-ho.

L'onze de maig el tragueren de la presó del carrer Fluvià, que encara es diu el pou de Sant Anastasi, i el baixaren fins a l'actual cantonada amb la carretera de la Conreria, on el degollaren juntament amb setanta-tres soldats cristians companys seus, i els sepultaren allà mateix.

Va néixer en aquell lloc un ametller que feia ametlles amb l'esclòfia interior de color de sang, però els badalonins, molts segles més tard, buscant els ossos dels màrtirs, arrencaren l'arbre sense trobar res.

Al segle passat es trobaren, de forma misteriosa, els ossos, que avui són enterrats sota l'altar del Sant a la Parròquia de Dalt.

Aquest farcell de literatura anyocristianívola no us la he entaforada aquí perquè sí; us la poso perquè és la justificació d'aquest article. Com podem dir sinó gent nostra a una gent que únicament està vinculada a Badalona perquè van ser els badalonins els qui els varen escabetxar? Sant Anastasi i els seus companys són gent nostra perquè els hem fet els badalonins; una generació els ha donat la pell i l'altra n'ha buscat els ossos; els uns els han encarnat i els altres els han daurat amb belles històries. Aquest ha insinuat una dada i l'altre l'ha confirmada definitivament. Entre tots hem farcit el gall i no ens en podem queixar perquè ens ha sortit no gens migrat.

Sant Anastasi és d'allò més badaloní perquè ha estat la nostra gent qui l'ha fet, i porta, per això, una miqueta de la història i del tarannà de cada una de les persones que han viscut en aquest indret.

La història de Sant Anastasi ha fet ballar el cap durant tres segles a tots els savis de la Vila, que de savis mai no n'han estat gaire, cal reconèixer-ho.

Es deia que el primer que va parlar de Sant Anastasi fou Mn. Bernat Boades, rector de Blanes, l'any 1420.

Posteriorment Joan German, bisbe de Châlons sur Saône, ens descriu el martiri de Sant Anastasi en la seva obra «Topografia Sanctorum Christi» publicada el 1486 i reproduïda el 1568. Però l'única cosa que fa és confondre els noms dels llocs i col·locar un sant persa a Badalona.

Són molts els autors que basant-se en el bisbe de Châlons cauen posteriorment en el mateix error. Que en el segle XVII aquestes històries arriben a Badalona es comença a celebrar la festa i d'aquí parteix la tradició que ah arribat fins a nosaltres.

Tot quedaria doncs aclarit, i seria fruit de

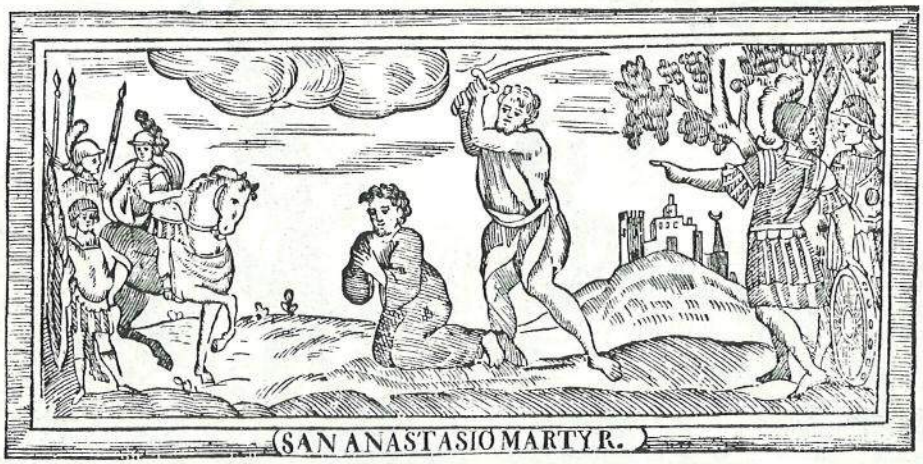

Goigs a llaor del gloriós màrtir de Crist, compatró de Badalona

SANT ANASTASI

La seva festa l'onze de maig

A Lleida l'alba tranquil.la
vessa son plàcid argent
sobre vostre front somrient
d'angelet que Déu exila
a la Vall del sofriment
Vós qui sabeu ses dolors.
Beneïu...

Vos plau el llamp de l'acer
i 'estrèpid marcial;
cremen vostra sang reial
nobles febres de guerrer
per xò vostre nom lleal
l'aimen els Emperadors.
Beneïu...

Vós que sabeu de lluitar
escometeu fortament
la temptació d'adorar
l'ídol que l'hom va plasmar
amb vil punyal d'or o argent
oh cavaller valerós.
Beneïu...

Ric de les altes clarors
del Sol etern que us corona.
Beneïu a Badalona
Sant Anastasi gloriós.

Feixuc de dures cadenes
vos tanquen a la presó;
si són fondes vostres penes,
riques de divina unció,
esdevenen de mel plenes
i encalmen íntims dolors.
Beneïu...

Endogallat visitau
Saragossa i Tarragona;
vostre amor, potenta ona,
no pot ser del pit esclau
i estenent-se arreu pregona
constants mèrits vencedors.
Beneïu...

A Bétulo l'urbs antiga
promet i trona el tirà,
Vós, però amb paraula amiga
que enlairat concepte abriga,
donau fe d'heroic cristià
refusant premis i honors.
Beneïu...

El President fill de rabia
firma sentència de mort;
Vós remercieu la sort
al Cel amb apreci savia,
d'haver arribat a port
oh àngel dels sants aimadors!
Beneïu...

Ja el cap d'Anastasi salta
i goteja el roig acer
la sang del bon Cavaller
de nostra terra malalta
en fa somrient verger
de celestials olors.
Beneïu...

Com l'ametller que floria
i tenia el fruit tacat
segons el poble volia
del suc vital derramat,
així el fidel qui a Vós fia
hagi el cor vostres dolors.
Beneïu a Badalona
Sant Anastasi gloriós.

Text revisat per Torrell de Reus

V/: Us alaba Senyor, l'exèrcit candidat dels màrtirs. — R/: Al.lelula.

ORACIO

O Déu, qui amb la sang del benaventurat Anastasi, Màrtir vostre, consagràreu les primicies de la nostra fe: propici concediu-nos: d'ésser confortats en la fe per la intercessió d'aquell el patrocini del qual és la nostra glòria
R/. Amén

Aquests Goigs a Sant Anastasi s'han editat novament amb motiu de les **Festes de Primavera** de la ciutat de Badalona de l'any 1975.

Dipòsit Legal: B. 22936-1975

IMPRENTA NOVELL - BADALONA

l'error del bisbe; però Mn. Bernat Boades no podia basar-se en aquest bunyol episcopal trenta anys abans que el bisbe ens encolomés un martiri un bon dia que baixava de l'hort.

D'on va treure doncs en Boades la seva història? Com és possible que aquesta història coincidís amb l'error que va fer el bisbe molts anys més tard?

Aquestes dues preguntes, que van fer tornar boig a mossèn Gaietà Soler estan actualment explicades. Mossèn Bernat Boades no va escriure mai la vida de cap sant. Qui va fer-ho fou en Joan Gaspar Roig i Gelpí, blanenc, frare mínim, hàbil imitador de la literatura del cinc-cents, l'any 1673 aproximadament, amb la lloable intenció d'omplir de personatges gloriosos les terres catalanes, i avalant la seva obra amb una antigor de més de dos segles en atribuir-la al remotíssim rector del seu poble. I no feu res més que caure com tants d'altres en l'error del bisbe francès pel que fa a Sant Anastasi.

Però si avui us he evocat en aquesta plana la vella història del sant màrtir no ha estat pas per atabalar-vos amb rondalles farragoses. Ha estat només per reivindicar la memòria dels setanta-tres companys màrtirs.

Ja s'ha acabat el temps de l'autarquia i de l'aristocràcia. Tots som iguals, i tan bona ha d'ésser la palma de Sant Anastasi com la de qualsevol dels seus amics. Hi ha molts llocs de Catalunya que tenen entre els seus gloriosos assassinats un, o dos, o cinc màrtirs. Els uns els tenen per legítims títols segellats amb ganivet de botxí, i els altres els tenen pel legítim dret a inventar dels seus vilatans. Però, quin poble ha estat capaç de col·locar en el seu propi martirologi local 73 persones?

Reivindico doncs, com us deia, per a tots els «bons badalonins» la gloriosa memòria dels setanta-tres companys màrtirs, perquè també aquests són gent nostra.

Sartre: Una passió filosòfica

Antoni Gual

D'ençà de la mort de Jean-Paul Sartre, s'ha tornat a fer diverses especulacions sobre l'existencialisme i s'ha tornat, en gran part, a reduir la figura del gran filòsof a aquesta matèria, passant-se per alt moltes altres vertents de les seves concepcions que, si bé poden resultar conseqüències de l'existencialisme, constitueixen vertaderes innovacions en molts altres corrents de pensament.

Si haguéssim de fer ara una explicació de tot el que ha representat el pensador francès dins el món cultural, necessitaríem moltíssimes més pàgines de les que disposo en aquesta Revista, encara que volgués fer-ho de manera esquemàtica. Així doncs, em centraré únicament en algunes qüestions estrictament filosòfiques, intentant construir una idea molt lleugera del que han estat les seves aportacions dins la filosofia moderna.

Si ens volguéssim cenyir a la cronologia històrica, per a situar millor la figura de Sartre, abans de res, hauríem d'exposar el discurs de l'existencialisme religiós o idealista, ja que és el més vell. Per aquest camí hauríem de remuntar-nos al mateix Sòcrates. Aquesta branca però, no ha trobat encara un representant genuí que la pugui representar, malgrat les modernes ensenyances de Jaspers o Gabriel Marcel. Amb Sartre trobem, en canvi, el més lúcid portaveu del que alguns han anomenat existencialisme materialista o ateu. A partir d'aquí i molt a corre-cuita tractaré de fixar algunes de les lleis estructurals que dibuixen les tesis de la seva doctrina, evitant en tot moment perdre'ns en la laberíntica regió de la seva dialèctica. Per fer-ho, és imprescindible mencionar Husserl i la seva obra. El

mateix Sartre, en encetar el seu grandiós llibre «L'être et le Néant» [1] comença dient que el pensament modern ha realitzat un espectacular progrés al reduir l'existent a la sèrie d'aparicions que el manifesten. No començava la seva obra amb cap altra base que amb les investigacions fenomenològiques de Husserl. De tota manera el filòsof alemany va deixar una mica apartades les qüestions relatives al ser de les coses, per a consagrar-se especialment a explorar el que ell anomenava: les essències fenomenològiques [2] Es referia a la consciència i a la seva relació amb les coses. Tema que va ser desenrotllat amb noves aportacions pel seu compatriota i deixeble Martin Heidegger que més tard es va revelar no només com un dels principals inspiradors de Sartre sinó com l'impulsor d'una de les més grans revolucions teòriques en el terreny de l'ontologia. Seria faltar a la veritat indicar únicament aquests dos personatges com els inspiradors de les temptatives sartrianes, i més tenint en compte, com deia al principi, que Sartre no va consagrar-se únicament amb les seves anàlisis sobre l'ésser.

Un dels principals mèrits que observo en el pensador recentment desaparegut, rau en el fet d'haver exposat moltes vegades en els seus escrits les coordenades del seu existencialisme amb un terminologia tècnica fent-la accessible als lectors no especialitzats. Ha fet possible que molts de nosaltres poguéssim penetrar en les seves obres sense que ens fos imprescindible una prèvia formació filosòfica. Ens ha sabut explicar de forma clara que la paraula existencialisme indica una prioritat de l'existència en relació amb l'essència, en el cas condicional de l'home. Ens ha fet veure que l'essència del ser humà està suspesa de la seva llibertat. Nosaltres no hem creat l'essència universal per la qual estem dins de l'espècie humana, ens deia, sinó l'essència individual que ens apropia i que no es localitza en cap altre ésser. És en aquests límits on Sartre hi veia una porta cap a la llibertat. A partir d'aquí va convertir-se en el pensador més criticat i discutit d'Europa. Tota la xarxa metafísica va saltar-li al damunt en tant precisava que l'home no és altra cosa que una situació i que aquesta està de cap a peus condicionada per la seva classe, pel seu salari o per la naturalesa del seu treball, condicionada àdhuc en els seus pensaments i sentiments: «jo m'elegeixo a mi mateix, no al meu ésser, però sí a la meva manera de ser».

Sartre va anar més enllà de tot això, ens va ensenyar que el que compta són les nostres finalitats pre-fixades, i ho són, perquè som nosaltres mateixos qui les elegim. Ell afirmava sovint que l'elecció lliure dels nostres objectius, implica la llibertat de totes les nostres determinacions particulars. Els pensadors idealistes remarcaven com a finalitat de la vida, el plaer o la recerca per a una troballa amb Déu o amb l'absolut. D'aquesta manera pretenien enllaçar el seu sistema ètic i moral amb una idea que s'imposa a qualsevol que reflexioni. Llavors el concepte de llibertat queda restringit en el punt mateix del seu inici. Se'ns ha dit però, que aquest condicionament és necessari, ja que sense ell qualsevol acte lliure es transforma en la més gran absurditat. Sartre no es va paralitzar enfront d'aquesta perspectiva i va anar avançant.

La prova de la llibertat per al sentiment de la responsabilitat no és nova, la trobarem si volem burxar en els manuals de la filosofia tradicional, fins i tot en el mateix Kierkegaard de qui tantes vegades havia après Sartre en la seva joventut. Però, per a l'autor de «L'être et le Néant», la responsabilitat de l'home, o de l'intellectual en un cas més concret, no s'estén gaire més enllà del que ha pogut lliurement escollir, res no li escapa de l'activitat íntima i personal així com dels esdeviments externs.

Les teories de Sartre han estat una reacció contundent contra el moviment filosòfic impulsat principalment per Descartes. En el problema central de la metafísica, el pensament discursiu oscilla entre un idealisme i un materialisme. Quina és, doncs, en aquesta polèmica clàssica la posició de Sartre? Segons ell, tot l'ésser de l'home és, d'acord amb la fórmula heideggeriana, «ser en el món». Nosaltres

estem aquí pel cos i aquest no és en cap manera una edició contingent a l'ànima, sinó tot el contrari: una estructura permanent del nostre ser i, sobretot, la condició permanent de la nostra consciència del món. El que queda és el no-res, el buit o el silenci. Aquí ens trobem de nou amb una altra de les aportacions vitals de Sartre al conjunt de les especulacions filosòfiques dels últims segles. Totes aquestes qüestions es feien més transparents després dels debats que anava

mantenint amb diversos representants d'escoles filosòfiques, principalment del moviment estructuralista, amb Lèvi-Strauss a l'avantguarda. Enfrontaments tots ells que resultaven bastant més útils que no pas moltes de les classes de filosofia que s'impartien en els centres universitaris.

Aquestes qüestions estaven compreses en el que s'ha anomenat «el primer Sartre», el purament existencial o «nihilista». S'ha dit massa sovint que les posteriors concepcions del filòsof francès han representat una ruptura respecte a les seves originàries creences; contràriament penso que no solament han representat una evolució lògica dels seus postulats inicials, sinó que constitueixen una consolidació i una reafirmació de les seves antigues teories.

És possible fer un assaig sobre la història de la filosofia valorant l'espai de Sartre en el pensament contemporani, descobrint la lògica interna que va conduir-lo des dels seus anteriors lligams amb el pensament de Husserl al materialisme dialèctic i històric, remarcant a la vegada la seva gran contribució al cos teòric del marxisme. Seria possible àdhuc unir la seva obra com a individu, com a tasca particular, i col·locar-la després en el context en què aquesta va ser condicionada, descobrint com han anat desenvolupant-se els seus compromisos diaris amb la quotidiana lluita. Per fer-ho, hauríem de centrar-nos especialment en la «Crítique de la raison dialectique».[3] Aquesta voluminosa obra ha esdevingut una temptativa essencial per a abordar noves i riques alternatives al debat marxista. Amb aquest llibre, comprès en dos volums, ens trobem d'entrada amb un problema freqüent davant dels grans i ambiciosos plantejaments político-filosòfics: la seva terminologia. Un llenguatge que pot obstaculitzar en molts casos l'accés a la comprensió de qui s'hi exposa, però s'ha de tenir present que per a la doctrina marxista, com en el cas d'altres disciplines científiques, es fa necessària una renovació en la terminologia teòrica, car el desenvolupament d'aquesta matèria provoca moltes vegades uns angles òptics de la més

evident condició burgesa. I això fa imprescindible una insistent revisió de les diferents interpretacions dels conceptes clàssics.

La finalitat primordial d'aquest llibre està en construir les bases del materialisme dialèctic com a mètode, amb una projecció nova, amb una dimensió més humanitzada, partint de l'«existencial», determinant el sector del ser al qual és aplicable. En aquest sentit el llibre ha assolit efectivament el seu objectiu. Aquest intent de potenciar el materialisme dialèctic es relaciona, en contra del que generalment s'ha dit, amb el pensament de les últimes etapes de Husserl. Vull dir amb això que la filosofia de Sartre no ha estat mai en contradicció profunda. Ell mateix va declarar en un interviu-explicació sobre aquesta obra, que «si no volem que la dialèctica torni a ser una llei divina, una fatalitat metafísica, cal que provingui de l'individu».

Si haguéssim de fer algunes altres consideracions sobre «La Critique de la Raison dialectique» i la seva important aportació a la investigació marxista, s'hauria d'incidir en unes petites reflexions entorn de la dependència directa d'aquesta obra amb l'anterior «L'être et le Néant», ja que una de les propostes d'aquesta era l'intent d'atorgar un fonament sòlid a la psicologia, desconectant-la dels discursos mecanicistes, i enriquir una base teòrica o un mètode que implicava per l'home, per l'individu, la possibilitat d'aconseguir ser amo de la seva pròpia elecció existencial. Aquella obra evidenciava les raons ontològiques per les quals la realitat es pot confondre amb si mateixa. Mentre que en «La Critique de la Raison dialectique» es consagrava en analitzar el fenomen de l'alienació com a realitat. En certa forma, dues cares de la mateixa moneda.

S'ha dit moltes vegades que la tasca del filòsof consisteix en plantejar problemes o en insinuar la seva existència, però no en pretendre resoldre'ls. Sartre ha aconseguit moltes vegades ambdues coses. Quan ha estat desafortunat ha estat criticat per grans sectors socials. Retornar-li els problemes que ens ha proposat amb l'excusa que ignorava les seves solucions, qualificar-lo de nihilista i desesperat, com s'ha continuat fent amb insistència després de la seva mort, és disposar amb molta lleugeresa de les incògnites i tenir un concepte molt ambigu del seu pensament.

S'ha acusat també Sartre (incloc aquí diversos marxistes i àcrates) de no haver sabut ensenyar que és possible suprimir l'alienació, la violència, la burocràcia, en definitiva l'Estat. Tots aquests que l'han criticat per això, ho han fet segurament després d'abandonar la ciència i rendir-se davant l'esforç de comprendre la història.

S'ha de proclamar sense prejudicis que la grandiosa empresa sartreana consisteix fonamentalment en proporcionar-nos les eines necessàries per a la comprensió clara de la dialèctica i, sobretot, de facilitar-nos els mitjans per planejar l'abolició de tot allò deshumanitzat que conté la nostra història. Anticipar les respostes a tots aquests interrogants, com ho han fet molts en nom de la «ciència» o la «veritat», o no considerar-los perquè es creuen que surten d'una especulació idealista, és la millor manera de no aprendre res, però també, la millor manera de contribuir a esbargir de l'horitzó tota sortida alliberadora.

Els qui rebutgem aquestes intencions estarem sempre en deute amb Sartre i continuarem també proclamant la raó dels qui lluiten, potser sense esperances, per trencar d'una vegada el despotisme sense fisures del monolític aparell d'Estat i demostrant permanentment l'horror i repugnància que ens provoquen els seus servidors.

NOTES

1. J. P. Sartre. El Ser y la Nada. Editorial Losada, S. A. Buenos Aires.
2. E. Husserl. «Recherches pour la Phénomenologie». Sigla R. L. II.
3. J. P. Sartre. Crítica de la Razón dialéctica. Editorial Losada, S. A. Buenos Aires.

La introducció del cinema a la nostra ciutat

Núria Casals i Cortés

UNA MICA D'HISTÒRIA

L'últim decenni del segle XIX veu l'aparició de diferents sistemes de captar imatges en moviment i projectar-les posteriorment en una pantalla: el Kinetoscopi d'Edisson, l'Animatògraf de William Paul, el Cronomatògraf de Georges Demeny, l'Heliocinògraf de Boussuet, el Kinetògraf..., gairebé tots variants molt imperfectes dels aparells dels germans Lumière, els inventors del Cinematògraf.

És conegut dels aficionats al cinema que la presentació del Cinematògraf dels Lumière realitzada a Catalunya tingué lloc a Barcelona el desembre del 1896, a l'establiment fotogràfic que els germans Anaís i Ferran Fernàndez, «Napoleon», tenien a la Rambla de Santa Mònica. L'èxit d'aquella exhibició i de les successives fou molt gran i tot seguit es celebraren altres

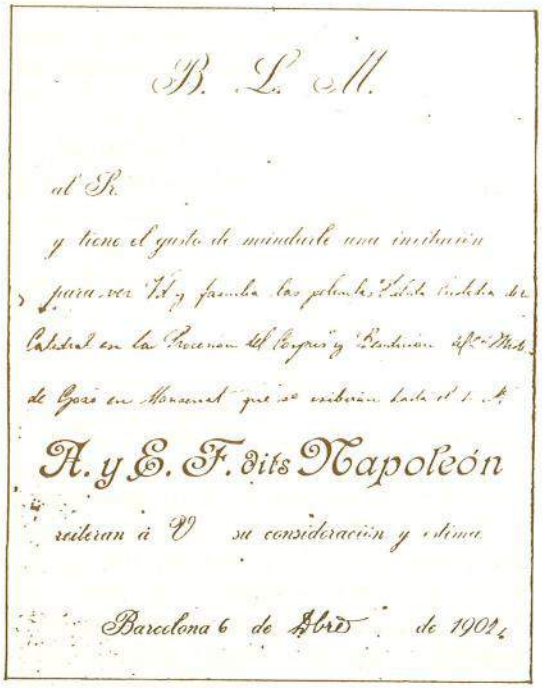

B. L. M.

al Sr.

y tiene el gusto de mandarle una invitación para ver Vd y familia las películas [illegible] Catedral en la Procesión del Congreso y Bendición [illegible] de Goas en Monserrat que se exhibirán hasta el 1 [illegible]

A. y E. F. dits Napoleón

reiteran á V su consideración y estima

Barcelona 6 de Abril de 1902

Invitació dels Napoleon a una sessió cinematogràfica celebrada als seus locals el 1902.*

Tomàs Mary Auladell, propietari del primer cinema estable de Badalona.

sessions a diferents indrets de Barcelona i del Principat. Bona prova del que diem és el programa de la presentació del cinema a Manresa,[1] amb data de 27 de desembre del 1896, dues setmanes després, solament, de la primera exhibició a Barcelona —l'aparell Lumière funcionà ininterrompudament del 1900 al 1902 als estudis dels Napoleon, els quals en circumstàncies especials s'anunciaren inclús fora de Barcelona: «Cinematógrafo Napoleón. Gran acontecimiento cinematográfico. **S. S. León XIII en el Vaticano.** Unico cinematógrafo del mundo que ha obtenido el permiso de la Santa Sede para las proyecciones del Vaticano. Entrada 0,50 ptas. De 4 a 11 noche. Domingos y días festivos de 10 a 1 mañana y de 3 a 12 noche. Rambla de Santa Mónica, 15 y 17. Barcelona» (Eco de Badalona, 1-12-1900. Aquest anunci sortí repetides vegades a l'Eco fins al primer de febrer del 1901).

El nou invent esdevingué un espectacle popular en el sentit més estricte de la paraula; presentat en les fires dels mercats i de les festes majors, atreia un públic senzill que podia pagar aquell esbarjo econòmic.

Durant la tardor del 1898, els germans Belio, de Granollers, obriren el primer local estable de cinema a Barcelona; ràpidament se n'instal·laren d'altres («quant a exhibició, pot dir-se que cap ciutat ni vila, almenys al Principat, no arribà al 1914 sense una o més sales de cinema»),[2] amb la qual cosa, unida a la progressiva millor qualitat dels films, el cinema perdé la seva característica inicial de diversió de barraca de fira i passà a convertir-se, gradualment, en l'espectacle de masses, acceptat per tothom, d'avui dia.

EL CINEMA ARRIBA A BADALONA

El gener del 1898 es presentà a Badalona l'Heliocinògraf: «Heliocinógrafo. Hemos tenido ocasión de ver el que recientemente se ha instalado en la planta baja de la casa n.° 93 de la calle de Lluch. Se trata de un invento tan hermoso como de utilidad en muchos casos. Allí se pueden contemplar, trasladadas en el lienzo, escenas de la vida real con todos sus detalles, lo cual hace que la ilusión del espectador sea verdadera y positiva en todo lo que quepa dentro los efectos de la óptica. Dado lo módico del precio de entrada, es de suponer serán muchas las personas que visiten el Heliocinógrafo» (El Badalonès 8-1-1898).

La premsa local del moment comenta els molts espectadors d'aquelles sessions, que duraren fins primers de març: «La concurrencia que visita este local para ver funcionar el ingenioso aparato, es numerosísima y sale toda ella muy satisfecha del espectáculo» (El Badalonès, 12-2-1898); «Mañana es irremisiblemente el último de su permanencia en esta ciudad de este curioso aparato» (El Badalonès, 5-3-1898).

El 3 de juny del 1899 s'inaugurà a la Rambla, llavors Passeig de Martínez Campos, un cinematògraf, a la primera sessió del qual foren convidats els estaments oficials i la premsa local (La Regeneración, 3-6-1899); la notícia afegia: «No dudamos del éxito de dicho espectáculo por los inmejorables antecedentes que de él tenemos». L'agost d'aquell any El Badalonès comentava el bonic aspecte de la Rambla amb la vista, a un costat, del **Kiosko,** amb les taules a l'aire lliure, el **Tío-vivo,** els banys de la **Concha Badalonesa** i el mar, i a l'altre, de l'edifici de la Lliga Popular, el Cor de Marina i el Cinematògraf.

Aquell cinematògraf no passà de servir per a mostrar l'invent, però familiaritzà Badalona amb el fet cinematogràfic, que aviat es feu amb un públic nombrós, el qual determinà l'estrena, pocs anys després, del primer cinema estable de la ciutat.

EL CINEMATOGRAF MARY

El 27 de març del 1904 Gent Nova publicava: «Lo dia 31 del corrent, Dijous Sant, s'inaugurarà el **Cinematógraf Mary,** instalat en el passeig de Martínez Campos, ab l'exhibició d'una gran película representant "La Passió y Mort de Nostre Senyor Jesucrist", alternant ab altres d'actualitat. Oportunament s'enunciarán més detalls per prospectes» —aquest film era dels directors Ferdinand Zecca i

Lucien Nonguet; rodada a França l'any 1902 en 18 quadres, per la casa Pathé Frères, es va completar amb més quadres el 1904.[3]

Anuncis del Picarol i el Zorrilla publicats en el número extraordinari de la Festa Major de L'Eco del 1914.

Pot estranyar que s'inaugurés en Dijous Sant, encara que fos amb una pellícula de tema tan propi de Setmana Santa, això potser lliga amb la respectabilitat que es va voler donar al cinema des dels seus inicis; recordem que el programa de Manresa citat acaba dient que és un espectacle molt visitat, a totes les poblacions per individus de la clerecia i per persones de dol (l'església, però, no trigaria a qualificar el cinema de pecaminós en molts casos; també els sectors més conservadors de la societat «avisarien» aviat dels perills del cinema, aconsellant la censura prèvia per a les pellícules que sortissin al mercat,[4] cosa que es feu efectiva per Reial Ordre del 19 d'octubre del 1913).

Tomàs Mary Auladell, el propitari d'aquest cinema, situat on avui es troba el Bahia de la Rambla, havia treballat al Cristall i es va establir després pel seu compte: muntava forns de vidre a diferents llocs de la península, entre els quals els de la sidra El Gaitero, de Villaviciosa. Amant del teatre (n'havia fet d'aficionat i era molt amic d'Enric Borràs), quan l'adveniment del cinema decidí posar-ne un; no interferia en la feina —llavors normalment només hi havia sessions els dissabtes i diumenges—, i podia funcionar portat per la família —els fills feien de maquinistes—. L'èxit obtingut, al qual contribuí l'econòmic preu que acostumava a ser 25 cèntims la general, és recollit per la premsa local de l'època: «La variedad de películas que se presentan en el Cinematógrafo Mary, los continuos estrenos que se ofrecen, y las magníficas vistas fijas que se exponen, hacen que el público llene completamente el local en todas las sesiones que de cinematógrafo se dan, que son presentadas con gran limpieza y pulcritud» (Eco, 14-5-1904), «A las funcions que donan en el Cinematógraf Mary los dissaptes y diumenges hi acudeix nombrosa gentada que ompla per complert la sala. Las películas que s'exhibeixen cridan totes l'atenció, essent en extrem celebradas» (Gent Nova, 7-8-1904); «De verdadero exitazo puede calificarse el que ha obtenido el cada día más renombrado Cinematógrafo Mary, instalado en el Paseo de la Playa» (Eco, 1-10-1904).

Aquestes cròniques parlen també de la comoditat que disfrutaven els espectadors per «la simetría en el modo y forma de ser repartidas las diferentes clases de localidades, y los varios ventiladores que están repartidos convenientemente en el interior del espacioso local» (Eco, 6-8-1904). Això de la ventilació, i de cara a l'estiu, devia ser un detall molt important a l'hora d'omplir la sala, perquè a l'Eco del 13-8-1904 el propi cinema Mary s'anuncia com «el local más fresco y ventilado de Badalona».
Malgrat que l'empresa era familiar, el Sr. Mary llogà un curiós personatge, que li deien el Triqui-Traque, el qual s'estava a la porta del cinema i feia el reclam.
El record familiar ha conservat dues de les més cèlebres frases del Triqui-Traque, reminiscència encara d'aquelles primeres sessions de les fires i festes majors: «Vean Ustedes el entiplástico cromopoli electro serpentigraf»; «Verán Ustedes lo increíble, lo imposible y el gran triunfo del acabosé». No és estrany que davant d'embolics com aquests i semblants, part del públic es queixés: «Molts concurrents al Cinematógraf Mary... se'ns queixan de la forma ab que son anunciadas las películas y vistas fixas que s'exhibeixen, puix cambian de títol las primeras, y las segonas en lloch de dir lo que son y d'ahont son, anuncia lo que de moment se li acut, tot al objecte de **fer riurer**... recomanem al senyor Mary que fassi anunciar a son dependent las cosas per son verdader nom, o bé que no digui res» (Gent Nova, 19-6-1904).

Amb motiu de Sant Anastasi, celebrà ja aquell any sessions especials, amenitzades amb audicions musicals: «...s'estrenarán avuy las películas **D. Juan Tenorio** (ab colors)[5] y altras complertament novas, vistas fixas, etc. En los intermedis, novas pessas ab el colossal **Gram o phono.** Per lo dimarts, dimecres y dijous, gran programa» (Gent Nova, 8-5-1904).

Als cinemes primitius es feia el possible per dotar de so les sessions cinematogràfiques; per això, a més d'un fons musical, en aquest cas un «colossal **Gram o phono**», solia haver-hi un

o més explicadors que feien comentaris o bé recitaven uns diàlegs, col·locats darrera la pantalla. També era costum que, a més de les pel·lícules, es projectessin vistes fixes, moltes vegades de la mateixa població: «...se presentan en el mismo películas..., lo mismo que hermosas vistas fijas en colores. Entre éstas presentáronse algunas de esta ciudad, entre ellas la Playa y la calle de Mar» (Eco, 20-1-1905); «Rica colección de vistas fijas, algunas de esta ciudad, en los intermedios» (Eco, 1-4-1905).

Sovint els films alternaven amb varietés, que donaven maldecaps; per això el Sr. Mary deia que el cinema li agradava perquè mai li fallaven els actors.

Veiem ara algunes de les pel·lícules, la major part noticiaris, documentals, o bé de tema còmic o fantàstic, de metratge molt curt, que contemplaren els nostres avis en aquell primer any de cinema a Badalona: **Bombardeig del Japó, Un desertor de l'exèrcit rus, La vaga general a Brusselles, Gran berenar republicà al Coll (Horta), Arribada de Salmeron a Barcelona, Entrada de S. M. Alfons XIII a València, Arribada de D. Alfons XIII a París, Circ de París, Salts d'aigua al Panamà, Llac al Parc de Barcelona, Viatge a Montserrat, La pesca a alta mar, Barques pujant un riu, Tren de cremallera, Tot per un gat, Deu dones per a un marit, Jove arribat a Nova York vol casar-se, Somni d'un mestre de ball, Indis i cowboys, Cirugia moderna, Leopold Frègoli, Miss Fuller, Pulgarcito, Robinson** i **La condemna de Faust**, de G. Meliés, **Assessinat del duc Sergi** (una reconstrucció feta per F. Zecca), etc.

Temps després, a principis del 1907, el Mary tancà temporalment i tornà a obrir, completament reformat, a finals d'any. Fruit d'aquella reforma fou un nou edifici vivenda, i la nova sala, que encara avui es pot contemplar, bé que amb algunes modificacions i plena de futbolins, al Bahia.

S'INAUGUREN ALTRES CINEMES

El 8 d'abril del 1905 l'Eco comenta l'arrendament del teatre Zorrilla per a posar-hi un cinematògraf, que fou inaugurat el 22 d'aquell mes, un any després de l'obertura del Mary: «Avui vespre s'obra al públich lo Cinematógraf Zorrilla, y per las probas a que fórem convidats, podem

Anuncis publicats a "Badalona artística" (5-7-1913, Nº 1, i 19-7-1913, Nº 3), Setmanari dedicat a varietats, literatura, esports..., i preferentment a teatre i cinema.

dir que la presentació de vistas s'opera ab gran netedat y que las condicions d'estabilitat pera'l públich aixís com l'enlluminació del local es de lo millor que s'es vist en aquets espectacles» (Gent Nova, 22-4-1905).

Els bons resultats del Mary i del Zorrilla portaren a l'estrena, el 22 de desembre del 1906, del Nou: «Hemos tenido ocasión de visitar el local que en la calle Real ha destinado a cinematógrafo D. Juan Salsas. Verdaderamente resultará una sala espaciosísima la destinada a tal espectáculo, con espléndida iluminación, al igual que en el vestíbulo y en la gran escalera que da acceso al mismo. Dicho cinematógrafo, en el que se presentarán películas de última novedad, se inaugurará en la noche de hoy sábado» (Eco, 22-12-1906). És important destacar la solera del nostre cinema degà dels actualment existents, el qual, malgrat que no ha funcionat de forma ininterrompuda ni ha estat ubicat al mateix lloc aquests 74 anys, ha estat portat sempre per la mateixa família.

Durant uns anys aquests foren els tres cinemes de Badalona, que sovint s'anunciaven plegats a les publicacions locals. Més endavant, el 1910, s'inaugurà al carrer Conquesta al Novetats, el qual devia tancar molt aviat perquè la premsa deixa de parlar-ne aquell mateix any, i el 1911 obriren per primera vegada les seves portes el Cervantes i el Picarol, encara que en els seus inicis donaren més importància als espectacles teatrals, de sarsuela i de varietés, que al pròpiament cinematogràfic.

A partir de l'octubre del 1914 surten a l'Eco, gairebé setmanalment, anuncis d'alguns cinemes, amb títols de pellícules; són anuncis breus; excepció feta dels publicats en els números extraordinaris de les festes majors, ja fa temps que no es parla d'«exitazo» ni s'utilitzen paraules grandiloqüents per a captar la gent. S'havia fet molt camí des d'aquelles primeres sessions de l'Heliocinògraf, que El Badalonès qualificava d'aparell enginyós i curiós. En començar la segona dècada del segle, en la qual la cinematografia catalana iniciaria una etapa important, aprofitant la recessió, deguda a la Primera Guerra Mundial, de les indústries veïnes, a Badalona s'havia arribat a la plena acceptació i «normalització de l'espectacle cinematogràfic.

NOTES

1. Reproduït en el llibre de Miquel Porter **Història del cinema català** (1895-1968). Biblioteca de la cultura catalana. Ed. Tàber. Barna, 1969, pàg. 39, i en el d'Edmon Vallès **Història gràfica de la Catalunya contemporània**, vol. I. Ed. 62. Barna, 1974, pàg. 210.
2. Llibre de Porter citat, pàg. 57.
3. Informació proporcionada pel Sr. Josep del Castillo, de la «Secció cinematogràfica Fructuós Gelabert», del CEDAEC de la Biblioteca i Museu del Teatre de la Diputació de Barcelona.
4. Pel que fa a Badalona, veure el comentari sense firma **Hablemos de los cines**, publicat a l'Eco el 14-9-1912.
5. En aquella època ja hi havia pellícules que s'acoloraven a mà, fotograma per fotograma, per mitjà de trames. Porter, en l'obra citada, diu que el 1902 Segon de Chomon va instal·lar, al carrer del Ponent, 61, de Barcelona, un laboratori per a donar color manualment a les pellícules, i que també ho feu Fructuós Gelabert.
6. Gent Nova i Eco dels anys 1904-1905.

BIBLIOGRAFIA

A més de les op. cit.:

— L'Avenç. Revista d'història. Desembre 1978. **El Cinema a Catalunya** (1896-1939). Pàgs. 17-48.
— Biblioteca de la Caixa, de Badalona. Secció de premsa local.

* Il·lustració proporcionada per la "Secció Cinematogràfica Fructuós Gelabert", del CEDAEC de la Biblioteca i Museu del Teatre de la Diputació de Barcelona.